

מחקרי שורש

המחירים גבוהים בישראל? היזהרו מהשוואות בינלאומיות

דן בן-דוד ואיל קמחי*

תקציר

יוקר המחיה בישראל נמצא באופן קבוע במרכז השיח הציבורי. אולם השיח הציבורי אינו עוסק בשאלות כמו (1) למי משווים את יוקר המחיה בישראל ו-(2) למה משווים את המחיר של כל מוצר. שלוש גישות מתוארות כאן. שיטת ה-OECD משווה בין מחירים במדינה בודדת לבין המחיר הממוצע ב-OECD – אך שיטה זו, המבוססת על שערי חליפין, מעוותת את תמונת המחירים היחסיים בין מדינות ומטה את ההשוואות עם ה-OECD. לאור הקושי לקבוע במדויק את פערי המחירים בפועל בין מדינה בודדת לבין ממוצע של מדינות, כמו ה-OECD, מוצגות כאן שתי חלופות נוספות. הראשונה מחשבת את הפער בין המחיר של קטגוריית תצרוכת ספציפית לרמת המחירים הכללית בכל מדינה ומשווה את הפער הזה לפער הממוצע ב-OECD כדי לראות אם המחיר במדינה גבוה או נמוך במיוחד לעומת מחירים מקומיים אחרים. החלופה השנייה לוקחת בחשבון את השכר ומשווה את מספר סלי התצרוכת שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני בכל מדינה לממוצע ה-OECD. למרות שלכל אחת מהשיטות חסרונות משלה, הן בכל זאת מצביעות על מספר קטגוריות תצרוכת בהן המחירים בישראל נראים גבוהים באופן יוצא דופן ובהן המדיניות צריכה להתמקד.

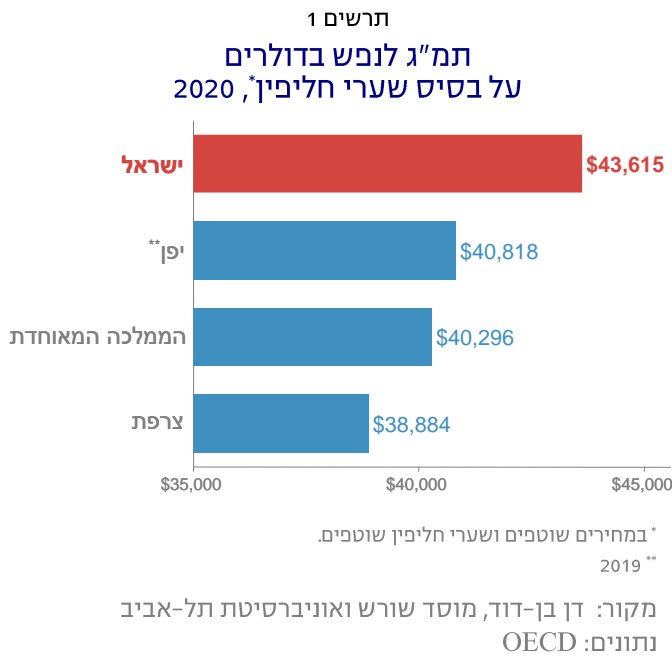
אוקטובר 2021

* פרופ' דן בן-דוד הוא נשיא מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי וחבר החוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל-אביב. פרופ' איל קמחי הוא סגן נשיא מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי ומנהל המחלקה לכלכלת סביבה וניהול באוניברסיטה העברית. המחברים מודים לד"ר אבנר אחיטוב (המרכז למחקר בכלכלה חקלאית), לפרופ' יהושע אייזנמן (אוניברסיטת דרום קליפורניה), לד"ר עדי ברנדר (בנק ישראל), לפרופ' עומר מואב (אוניברסיטת רייכמן), לד"ר פייר-אלן פיונייר (OECD), לזאב קריל (OECD) ומשרד האוצר) ולפרופ' אסף רזין (אוניברסיטת תל-אביב) על הצעותיהם והערותיהם החשובות. הממצאים והמסקנות המובאים בעבודה זו הם על דעתם של המחברים בלבד.

מבוא

השוואות בין מדינות יכולות להטעות – לפעמים במתכוון. ב-13 ביוני 2021, ביומו האחרון כראש הממשלה, ניצב בנימין נתניהו על בימת הכנסת וחזר על טענה שהוא מרבה לומר: "התוצר לנפש שלנו עובר את זה של בריטניה, יפן ושל צרפת".

למעשה, כשממירים את התוצר לנפש – המדד המקובל לרמת החיים של מדינה – של ישראל (150,474 שקלים ב-2020) לדולרים באמצעות שער החליפין הרשמי, נראה שטענתו של נתניהו נכונה (תרשים 1). המרה של התוצר לנפש של מדינות אלה לדולרים על בסיס שערי החליפין שלהן מניבה תוצר לנפש של \$43,615 (ישראל), \$40,818 (יפן), \$40,296 (בריטניה) ו-\$38,884 (צרפת).

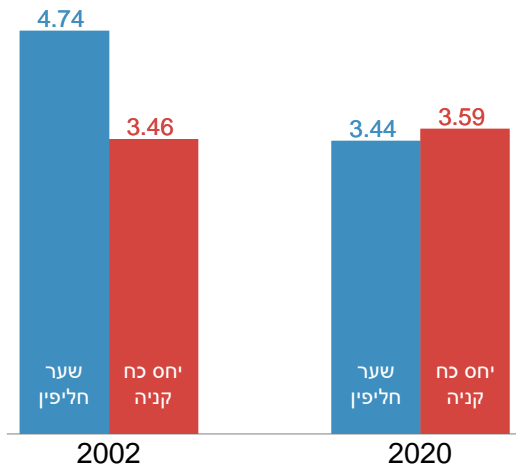
לכאורה, ניתן להניח ששערי החליפין משקפים את רמות המחירים היחסיות בין

המדינות השונות. למשל, אם סל מוצרים עולה בישראל 12 שקלים ואותו סל עולה \$4 בארצות הברית, אז שער חליפין של 3 שקלים לדולר ישקף במדויק את המחירים היחסיים של הסל בשתי המדינות. מחירים יחסיים כאלה – המכונים בדרך כלל יחס כוח קניה (באנגלית: purchasing power parity) – עומדים בבסיס השימוש בשערי חליפין רשמיים להצגת התמ"ג של כל המדינות במונחי מטבע אחד.

הנחה זו עשויה להיות רחוקה מהמציאות. שערי החליפין יכולים לעלות או לרדת מסיבות שאינן קשורות כלל למחירים יחסיים בין מדינות. לדוגמה, בשנים האחרונות זורם הון רב לישראל במידה שמאלצת את בנק ישראל לרכוש כמויות ניכרות של מט"ח על מנת למנוע משער החליפין לרדת יותר מידי. להשפעות אלה על שער החליפין יש קשר קלוש ליחסי מחירים. בעבר התרחשה תופעה הפוכה. במהלך שיאו של המיתון הגדול בתקופת האינפלציה ב-2002, משקיעים מודאגים רבים הוציאו כסף מישראל והקפיצו את שער הדולר ל-4.99 שקלים (ביוני 2002). במהלך כל 2002, שער החליפין הממוצע היה 4.74 שקלים לדולר – גבוה בהרבה מיחס המחירים בפועל בין ישראל לארה"ב באותה שנה. איך יודעים זאת?

הרגישות הרבה של שערי חליפין לאירועים פוליטיים ואחרים שאינם קשורים למחירים יחסיים – גרמו לכלכלנים לחשב יחסי כוח קניה המשווים באופן ישיר מחירי מוצרים ושירותים בין מדינות –

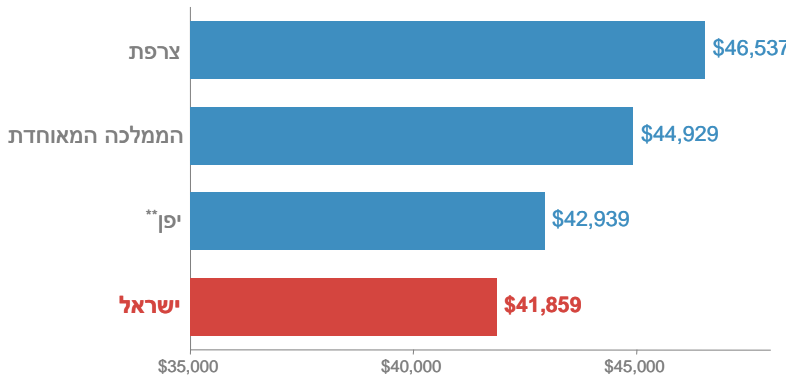
תרשים 2
השוואת שיערי חליפין יחסי כוח קניה בישראל
 ביחס לדולר האמריקאי, ממוצעים שנתיים עבור 2002 ו-2020

מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
 נתונים: OECD

ולשתמש בהם, במקום בשיערי חליפין, לצורך השוואות בינלאומיות.¹ כך, בעוד שיער החליפין של שנת 2002 לכאורה העיד שהעלות השקלית של מוצרים ושירותים ישראליים היתה פי 4.74 מהעלות הדולרית בארצות הברית, שווי כוח הקניה (PPP) שחושב ישירות הצביע על כך שיחס המחירים בפועל היה 3.46 בלבד (תרשים 2). כתוצאה מכך, כאשר הערך השקלי של התוצר לנפש בישראל ב-2002 הומר לדולרים לפי שער החליפין ולא לפי ה-PPP, נראה היה כאילו ישראל ענייה בהרבה (במונחים דולריים) מכפי שהיתה בפועל באותה שנה.

תרשים 3
תמ"ג לנפש בדולרים
 על בסיס יחסי כוח קניה, 2020

* במחירים שוטפים יחסי כוח קניה שוטפים.
 ** 2019

מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
 נתונים: OECD

הפער בין שער החליפין של ישראל לבין ה-PPP שלה הצטמצם מאוד מאז 2002, כאשר שער החליפין ירד מרמה של 37% מעל ה-PPP ב-2002 ל-4% מתחת ל-PPP ב-2020.² כתוצאה מכך, המרה של התוצר לנפש בישראל בשנה זו לדולרים באמצעות שער החליפין גורמת לרמת החיים בישראל להיראות (במונחים דולריים) גבוהה ממה שהיא באמת.

פערים בין שיערי חליפין לבין ה-PPP נפוצים מאוד ברחבי העולם ואינם ייחודיים לישראל. כך, כאשר ממירים את התמ"ג לנפש

¹ מחקר של Kravis, Heston and Summers (1978) הוביל לספר של שלושת המחברים ב-1982 עם מאגר נתונים שהתפתח ל- Summers and Heston (1988). מחקרם המכונן סלל את הדרך ל-Penn World Tables שהורחבו מאז באופן משמעותי (Feenstra, Inklaar and Timmer, 2015). שיטות אלה שוכפלו והוטמעו על ידי הבנק העולמי, ה-OECD וארגונים בינלאומיים גדולים נוספים כמדדים העיקריים לביצוע השוואות בינלאומיות. נספח 1 מציין מספר חסרונות של שיטת ה-PPP.

² יתכן שהירידה החדה בשיערי הדולר, ב-24% בין 2002 ל-2008, תרמה לתפיסה הרווחת בישראל שהמדינה התייקרה באופן משמעותי ביחס למדינות אחרות במהלך תקופה זו. תחושה זו היתה אחת התורמות העיקריות למחאה החברתית הגדולה ב-2011, שבמרכזה היה יוקר המחייה בישראל.

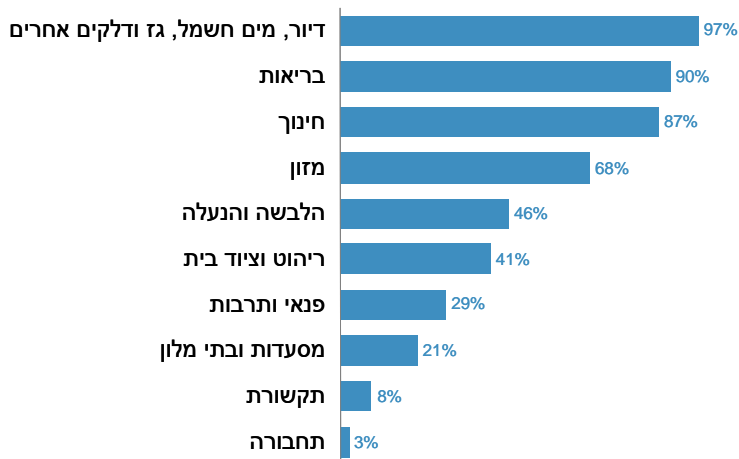
של אותה קבוצת מדינות לדולרים באמצעות ה-PPP (המדויק יותר), השוואת נתניהו מתהפכת לגמרי (תרשים 3). התוצר לנפש בישראל למעשה נמוך מזה של שלושת המדינות האחרות.

בעיה מתודולוגית עם השוואות מחירים

השימוש – והשימוש לרעה – בהשוואות PPP הפך לשכיח בתקשורת הישראלית, כאשר כתבות מציגות בדרך כלל פערי מחירים בין מוצרים בישראל לאלה בעולם המפותח במספר קטגוריות. בעבודה של מחלקת המחקר והמידע של הכנסת (רוטנברג 2018) עבור ועדת הכלכלה של הכנסת, נעשה שימוש נרחב בנתוני השוואת המחירים של ה-OECD.

כאשר משווים את המחקר המקיף האחרון של OECD ב-2017, שבחן את המחירים בקטגוריות שונות של מוצרים ושירותים, למחקר המקיף הראשון של הארגון מ-2005, יכול להתקבל הרושם שפערי המחירים בין ישראל למוצע ה-OECD גדלו עם הזמן.

תרשים 4
שינוי בפערי המחירים בין ישראל
למוצע ה-OECD בין 2005 ו-2017
ממוצע ה-OECD מחושב על בסיס שערי חליפין

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי
נתונים: OECD

תרשים 4 ממחיש עד כמה המחירים בישראל קפצו לכאורה יחסית למוצע ה-OECD בין 2005 ל-2017. פערי המחירים גדלו בכל קטגוריה, מעלייה של 3% בפער מחירי התחבורה, דרך עלייה של 68% בפער מחירי המזון, ועד להכפלה כמעט של פער המחירים (עלייה של 97%) בין ישראל למוצע ה-OECD בדיור, מים, חשמל, גז ודלקים אחרים.

בהינתן קפיצה כה ניכרת במחירים היחסיים בין ישראל למוצע ה-OECD בכל טווח המוצרים והשירותים, אפשר היה לנחש כי שיעורי האינפלציה בישראל בתקופה זו היו

גבוהים יותר, אם לא גבוהים בהרבה, מאשר ברוב מדינות ה-OECD. אולם, כפי שמראה תרשים 5, לא כך היה הדבר. למעשה, ההיפך היה הנכון. שיעור האינפלציה השנתי הממוצע בישראל היה 1.6%, מתחת למרבית מדינות ה-OECD – ובמקרים מסוימים, הרבה מתחת.

כיצד ניתן ליישב בין התוצאות הסותרות לכאורה בשני התרשימים? הממצאים במחקר זה מצביעים

על כך שפערי המחירים בין ישראל למוצע ה-OECD בתרשים 4 – וכפי שהם מדווחים בתקשורת הישראלית

– נוטים להטעות, לפעמים במידה ניכרת.

השוואות דו-מדינתיות (כלומר,

בין שתי מדינות) כרוכות בקביעה פשוטה

של המחירים במדינה אחת ביחס למחירים

במדינה השנייה. אפשר לקחת כדוגמה סל

מזון שעלותו ב-2005 היתה \$100 בארה"ב,

97 יורו בצרפת, 425 שקלים בישראל ו-

23,900 ין ביפן (לוח 1). ב-2017, סל מזון

של \$100 עלה 95 אירו בצרפת, 499 שקלים

בישראל ו-17,000 ין ביפן. בעזרת יחסי כוח

הקניה בכל אחת מהשנים, ניתן להראות

שהפער במחירי המזון בין ישראל לארה"ב

עלה ב-17% בעוד פער המחירים בין צרפת

לארה"ב ירד ב-2% והפער יפן-ארה"ב ירד

ב-29%. אך איך מחשבים עד כמה המחיר בישראל השתנה בהשוואה למחיר הממוצע בשלוש המדינות

האחרות כאשר המחירים במדינות האחרות מדווחים במטבעות שונים? לשם כך, יש להמיר את כל המחירים

למטבע אחד – בדרך כלל מקובל לעשות זאת לדולר אמריקאי, אך כל מטבע אחר אפשרי למטרה זו – כך

שניתן יהיה לחשב את הממוצע שלהם.

ה-OECD משתמש בשערי חליפין כדי להמיר את המחירים של סלי הצריכה של המדינות החברות

בארגון לדולרים. באופן ספציפי, המחיר של סל במטבע המקומי של כל מדינה מחולק בשער החליפין של

אותה מדינה לעומת הדולר. כשכל המחירים מבוטאים

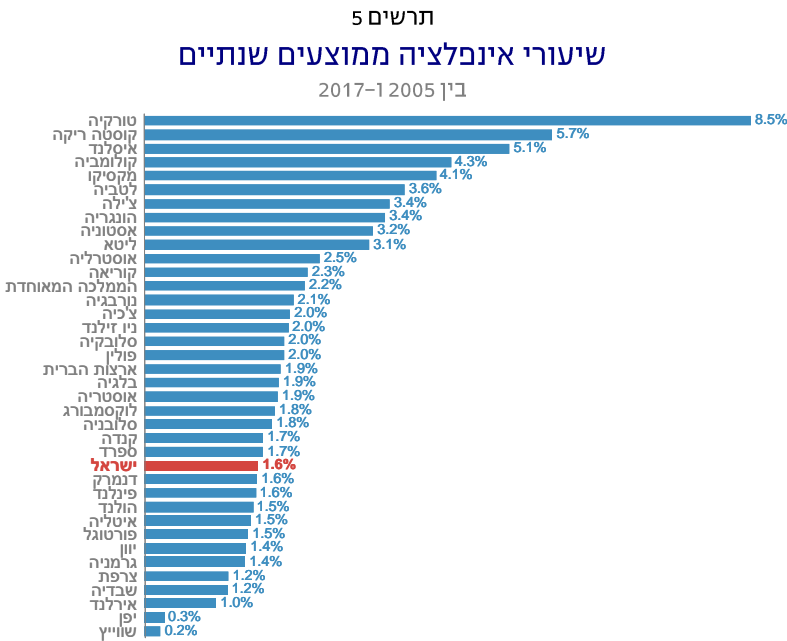
במונחי במטבע אחד, ניתן לחשב את הממוצע של ה-OECD

כולו. בעוד שאופן החישוב הזה הגיוני מבחינה

אינטואיטיבית – הרי שערי החליפין הם הדרך שבה רוב

האנשים משווים את המחיר של כוס קפה במדינה אחת

למחיר שלה במדינה אחרת, והם כמוכן המדד הרלוונטי

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי ותוניום: OECD

לוח 1
דוגמא: מחיר סל מזון ב-2005 וב-2017
במטבעות מקומיים לפי יחסי כוח קניה לדולר
(ארה"ב=100)

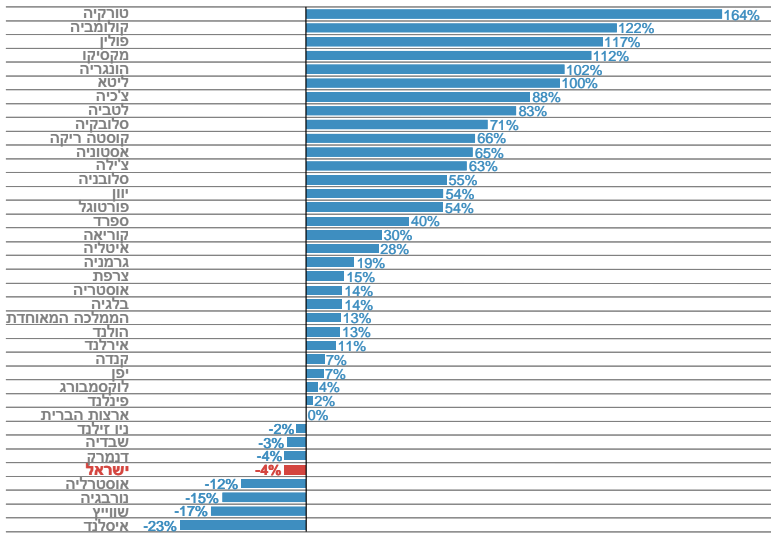
שיעור שינוי	2017	2005	
0%	\$100	\$100	ארה"ב
-2%	€ 95	€ 97	צרפת
17%	₪ 499	₪ 425	ישראל
-29%	¥ 17,000	¥ 23,900	יפן

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש ותוניום: OECD

תרשים 6

פערים בין שערי חליפין לבין יחסי כוח קניה

הפרש באחוזים בין שער חליפין לבין יחס כוח קניה בכל מדינות ה-OECD, 2017

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי
נתונים: OECD

עבור יבואנים ויצואנים – הוא חושף את החישוב של המחירים היחסיים בין מדינות לעיוותים הרבים הגלומים בשער החליפין. תרשים 6 מציג עבור כל מדינות ה-OECD את הפער בין שערי החליפין לבין שווי כוח הקניה של התוצר ב-2017, שנת המחקר המקיף האחרון של ה-OECD שהשווה את המחירים של מוצרים ושירותים שונים בין מדינות.

שיטת החישוב של ה-OECD המבוססת על שערי חליפין מושפעת מהעיוותים הגלומים בשערי החליפין, וכתוצאה מכך החישוב של פערי מחירים

בין מדינות בודדות לבין ממוצע ה-OECD עשוי להיות מוטא, אפילו מוטא מאד. זו הסיבה לכך ששיטה זו הצביעה על עליה משמעותית בפערים בין המחירים בישראל לממוצע ה-OECD למרות ששיעורי האינפלציה בישראל היו נמוכים מהשערים ברוב מדינות ה-OECD.

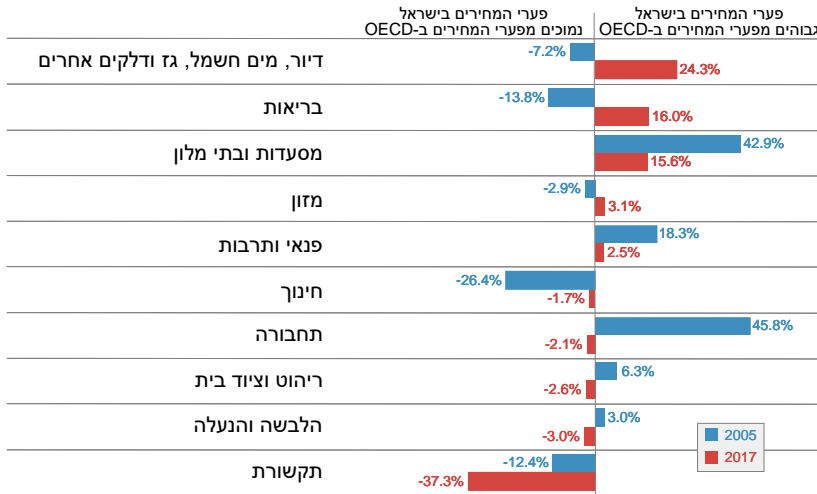
אמנם אין כיום דרך בדוקה לחשב במדויק את פערי המחירים בפועל בין מדינות בודדות לבין ממוצעים קבוצתיים, אך נייר זה מציג שתי גישות חלופיות למדידת פערי מחירים בין מדינות בודדות לממוצע ה-OECD. לכל אחת מגישות אלה חסרונות משלה, ואף אחת מהן לא מהווה תחליף מושלם לשיטת ה-OECD, אך כל אחת מהשיטות מספקת נקודות מבט נוספות ושונות על פערי המחירים.

חלופה 1: השוואת של פערי מחירים מקומיים בין מדינות

מתודולוגיית ה-OECD להשוואת מחירים במדינות בודדות לממוצע הקבוצתי מפורטת בנספח 2. השיטה החלופית משתמשת במתודולוגיה זהה לזו של ה-OECD עם הבדל אחד בלבד, שימוש ביחסי כוח הקניה של התמ"ג במקום בשערי חליפין (נספח 3). החיסרון של שיטה חלופית זו הוא שהיא אינה משווה ישירות מחירים של סל תצרוכת בכל מדינה לממוצע ה-OECD. במקום זאת, היא מחשבת את פערי המחירים בין כל סל תצרוכת ספציפי לבין רמת המחירים הכללית בכל מדינה, כפי שזו משתקפת על ידי יחס כח הקניה של התמ"ג, ולאחר מכן מחשבת את הפערים הממוצעים האלה ב-OECD.

תרשים 7

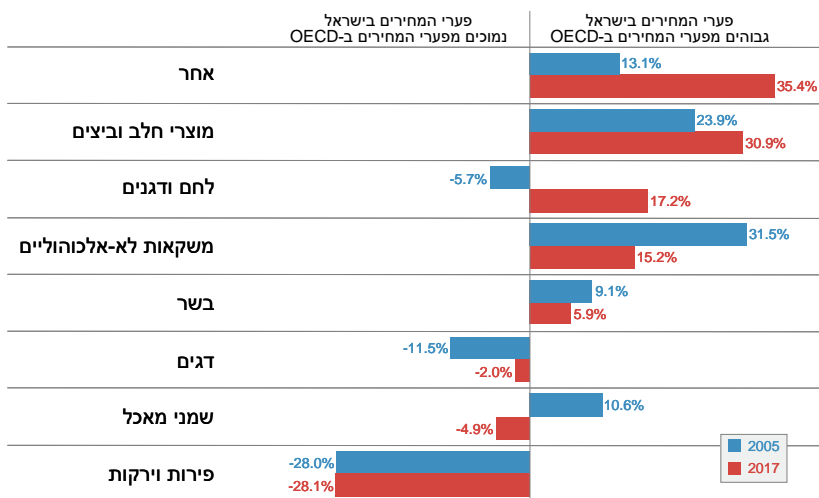
פערי מחירים בין קטגוריות תצרוכת לבין רמת המחירים הכללית - השוואה בין ישראל למוצע ה-OECD ב-2005 וב-2017

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי נתונים: OECD

תרשים 8

פערי מחירים בין קטגוריות מזון לבין רמת המחירים הכללית - השוואה בין ישראל למוצע ה-OECD ב-2005 וב-2017

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי נתונים: OECD

התוצאות עבור ישראל

מוצגות בתרשים 7 על סמך נתונים מהמחקר המקיף הראשון של ה-OECD ב-2005, וכן על סמך נתונים מהמחקר המקיף האחרון ב-2017. שני סעיפי תצרוכת בולטים בהתייקרותם היחסית במשך התקופה הנבדקת: הדיור והבריאות. לדוגמה, הפער בין מחירי הבריאות בישראל לרמת המחירים הכללית בשנת 2005 היה נמוך ב-14% מאותו הפער הממוצע ב-OECD. בשנת 2017, הפער היחסי במחירי הבריאות בישראל הפך לגבוה ב-16% יותר מאשר בממוצע ה-OECD. חשוב להדגיש שתוצאה זו אינה מעידה בהכרח על כך שמחירי הבריאות בישראל היו נמוכים מאשר בממוצע ה-OECD ב-2005, וגם לא על כך שהם היו גבוהים יותר ב-2017. השוואה ישירה כזו איננה אפשרית ללא חשיפה של החישוב לעיוותים הגלומים בשערי החליפין על פי המתודולוגיה של ה-OECD.

תרשים 8 בוחן מקרוב את מחירי המזון ומבחין בין שמונה סיווגים נפרדים הנמצאים בקטגוריה זו. הפער הנמוך יחסית בין מחיר המזון בישראל לבין רמת המחירים הכללית בהשוואה לפער הממוצע ב-OECD (תרשים 7) מסתיר פערי מחירים משמעותיים יותר מול ה-OECD בקטגוריות השונות של המזון. מצד אחד

המחיר של חלב, גבינה וביצים בישראל היה, והמשיך להיות, גבוה בהרבה מרמת המחירים הכללית במדינה בהשוואה לממוצע ה-OECD. מצד שני, מחירי הפירות, הירקות ותפוחי האדמה היו, והמשיכו להיות, הרבה מתחת לרמת המחירים הכללית בישראל בהשוואה ל-OECD.

חלופה 2: התאמת פערי המחירים להבדלי הכנסה בין מדינות

בעוד שהשוואות מחירים בין מדינות הן חשובות, הן מספקות רק תמונה חלקית של יוקר המחיה. בדיוק כפי שמחירו של מוצר מסוים עשוי להיראות לאדם אחד יקר יחסית ולאדם אחר זול יחסית, כך גם חשוב להתייחס להשוואות מחירים בין מדינות. למשל, גם אם המחיר בישראל והמחיר הממוצע ב-OECD היו שווים בהשוואות לעיל ב-2017, ישראלים היו עדיין במצב נחות יותר מכיוון שרמת החיים בישראל – כפי זו באה לידי ביטוי בתוצר לנפש שלה – היתה נמוכה ב-12% ממוצע ה-OECD באותה שנה.³ פרק זה מתמקד בנטל היחסי של רכישת מוצרים ושירותים בישראל לעומת ה-OECD ב-2017, שנת המחקר המקיף האחרון של ה-OECD. הניתוח נעשה על ידי חישוב של מספר היחידות של כל סל מוצרים שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני ברוטו בכל מדינה ב-OECD, ולאחר מכן חישוב של הפער באחוזים בין

מספר הסלים שניתן לרכוש בעזרת

השכר החציוני בישראל לבין

מספר הסלים הממוצע שהשכר

החציוני יכול לרכוש במדינות ה-

OECD.⁴

תרשים 9 מראה כי בעוד

שהשכר החציוני בישראל מאפשר

לרכוש 33% יותר סלי תקשורת

מהממוצע ב-OECD, הוא מאפשר

לרכוש פחות סלים מכל אחת

מהקטגוריות האחרות. כאן טמון

החסרון העיקרי של שיטה זו.

מספר הסלים שניתן לרכוש מושפע

תרשים 9
מספר סלי התצרוכת שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני*, הפער בין ישראל לממוצע ה-OECD, 2017

	גבוה מה-OECD	נמוך מה-OECD
תקשורת	33%	
תחבורה		-0.9%
ריהוט וציוד בית		-2.0%
הלבשה והנעלה		-2.5%
פנאי ותרבות		-9%
חינוך		-14%
מזון		-15%
מסעדות ובתי מלון		-17%
דיוור, מים חשמל, גז ודלקים אחרים		-26%
בריאות		-33%

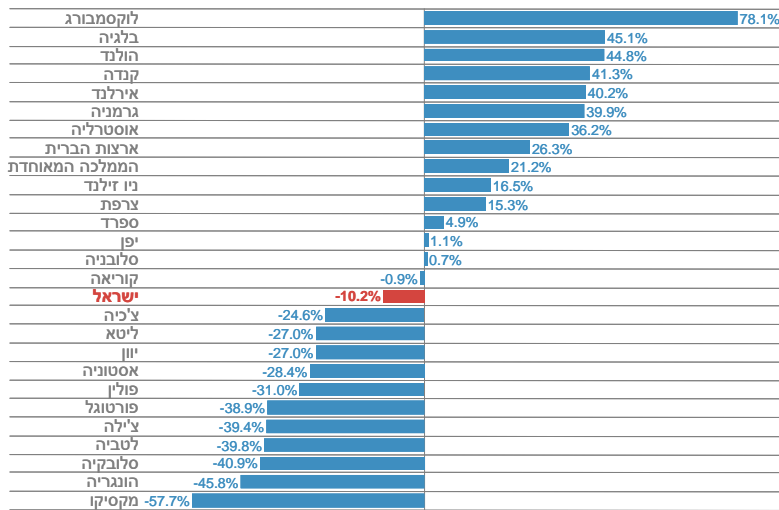
* הפער באחוזים בין ישראל לממוצע ה-OECD במספר סלי התצרוכת שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני של שכירים שעובדים במשרה מלאה במשך שנה שלמה.

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי ונתונים: OECD

³ גבע וקריל (2015) וברנד (2015) בוחנים את הקשר בין PPP של מדינות ורמת החיים בהן.

⁴ מדובר בשכר חציוני ברוטו לשכירים במשרה מלאה שעובדים במשך שנה מלאה.

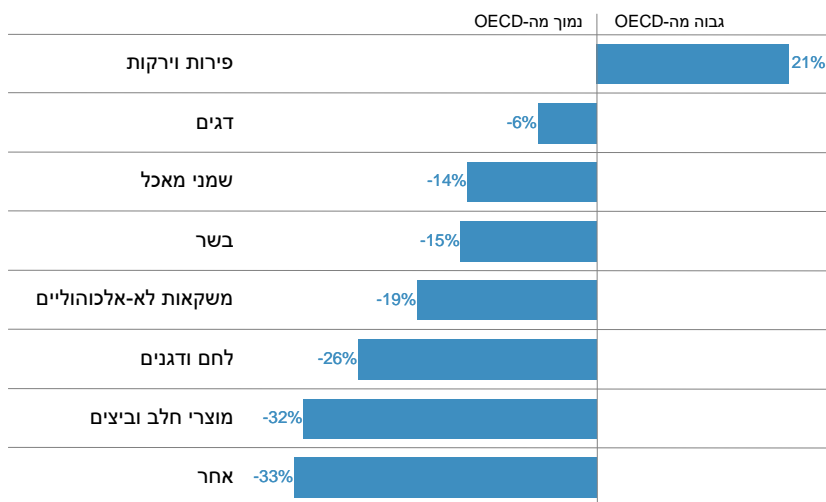
10 תרשים הפער באחוזים בין השכר החציוני בכל מדינה* והשכר החציוני הממוצע ב-OECD, 2017

* השכר החציוני של שכירים במשרה מלאה העובדים במשך שנה שלמה.

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי
נתונים: OECD

11 תרשים מספר סלי המזון שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני*, הפער בין ישראל לממוצע ה-OECD, 2017

* הפער באחוזים בין ישראל לממוצע ה-OECD במספר סלי המזון שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני של שכירים במשרה מלאה העובדים במשך שנה שלמה.

מקור: דן בן-דוד ואיל קמחי, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי
נתונים: OECD

לא רק על ידי מחיר הסל, אלא גם על ידי השכר החציוני בכל מדינה. ייתכן כי המספר הקטן של סלי התצרוכת שישראל יכול לרכוש אינו נובע ממחירים גבוהים בישראל אלא משכר חציוני נמוך.

בעוד שהשכר החציוני בישראל נמוך מהשכר החציוני הממוצע ב-OECD (תרשים 10) הוא בכל זאת קרוב הרבה יותר לממוצע מאשר במרבית מדינות ה-OECD. כתוצאה מכך, הפערים השליליים הגדולים מאוד בין מספר סלי הבריאות והדיוור שניתן לרכוש בעזרת השכר החציוני בישראל נובעים ככל הנראה ממחירים גבוהים יחסית בשתי הקטגוריות הללו ולא משכר חציוני נמוך במיוחד בישראל.⁵

בהתייחס לקטגוריות המזון השונות, השכר החציוני בישראל יכול לרכוש 21% יותר פירות וירקות מאשר בממוצע מדינות ה-OECD (תרשים 11). בכל שאר הקטגוריות, השכר החציוני בישראל יכול לרכוש הרבה פחות סלי מזון מאשר בממוצע ה-OECD. בחלק מהקטגוריות הללו – למשל מוצרי חלב וביצים ולחם ודגנים – מספר הסלים שניתן לרכוש בישראל נמוך בהרבה ממה שניתן להסביר על ידי הכנסה חציונית נמוכה בישראל.

⁵ פערים שליליים בין ישראל לממוצע ה-OECD במספר הסלים יכולים גם לנבוע מכך שמשקלן של מדינות עם שכר חציוני גבוה לצד מחירים יחסית נמוכים גבוה יותר ממשקלן של מדינות עם שכר חציוני נמוך לצד מחירים יחסית גבוהים.

סיכום

המתודולוגיה שבה משתמש ה-OECD לחישוב פערי מחירים בין כל מדינה לבין ממוצע ה-OECD עשויה להיות רלוונטית עבור יבואנים ויצואנים המבצעים עסקאות על בסיס שערי חליפין. עם זאת, היא הרבה פחות שימושית לאמידת פערי המחירים בפועל בין מדינות בודדות לבין ממוצע ה-OECD בגלל ההטיות הנובעות מעיוותי שער החליפין. במקרה של ישראל, הטיה זו ניכרת בחישובים המראים עליה משמעותית בפערי המחירים בין ישראל לממוצע ה-OECD מאז 2005 – למרות ששיעורי האינפלציה בישראל היו נמוכים יותר מאשר ברוב מדינות ה-OECD בתקופה זו.

אמנם לא קיימת עדיין דרך בדוקה לחשב במדויק פערי מחירים בין מדינות בודדות לבין ממוצע ה-OECD, אך עבודה זו מציעה שתי חלופות שבכל זאת שופכות אור על פערי המחירים בישראל בהשוואה לממוצע ה-OECD – גם אם לכל אחת מהן יש חסרונות משלה. אחת התוצאות המתקבלת בעקביות בכל המתודולוגיות המשוות את המחירים בישראל ל-OECD היא שהמחירים בישראל נמוכים במיוחד באופן יחסי בתקשורת, ובפירות וירקות. בקצה השני של הספקטרום, המחירים בישראל גבוהים במיוחד באופן יחסי בתחומי הבריאות, הדיור והאנרגיה, מוצרי החלב, הלחם והדגנים והמשקאות הלא אלכוהוליים. לכן, אלה התחומים העיקריים בהם המדיניות בישראל צריכה להתמקד על מנת להקטין את פערי המחירים בין ישראל לבין ה-OECD.

מקורות

- בן-דוד, דן ואיל קמחי (2021), "כלכלת החינוך בישראל: תשומות, תפוקות וביצועים", בתוך אבי בן-בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), **אורות וצללים בכלכלת שוק: המשק הישראלי - 1995-2017**, הוצאת עם עובד, 633-575.
- ברנד, גלעד (2015), "יוקר המחיה בישראל בהשוואה בין-לאומית: פרספקטיבה היסטורית", מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- גבע, אסף וזאב קריל (2015), "הסבר מקרו כלכלי ליוקר המחיה בישראל", נייר עבודה, אגף הכלכלן הראשי, משרד האוצר.
- רוטנברג, בת חן (2018), "נתונים על יוקר המחיה בישראל בהשוואה למדינות המפותחות – מעודכן", נייר עבודה שהוגש לוועדת הכלכלה, המחלקה לפיקוח תקציבי, מרכז המחקר והמידע, כנסת ישראל.
- Feenstra, Robert C., Robert Inklaar and Marcel P. Timmer (2015), "The Next Generation of the Penn World Table," *American Economic Review*, 105(10), 3150-3182.
- Kravis, Irving B., Alan W. Heston, and Robert Summers (1978), "Real GDP Per Capita for More Than One Hundred Countries," *Economic Journal*, 88(350), pp. 215-242.
- Kravis, Irving B., Alan W. Heston, and Robert Summers (1982), *World Product and Income: International Comparisons of Real Gross Product*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Summers, Robert and Alan W. Heston (1988), "A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels Estimates for 130 Countries, 1950-1985," *Review of Income and Wealth*, 34, 1-25.

מוסד שורש הוא מכון עצמאי ובלתי-תלוי לחקר מדיניות. המוסד עורך מחקרים מבוססי עובדות ובלתי מוטים על המשק ועל החברה האזרחית בישראל. מטרת המוסד לסייע בהנעת המדינה לתוואי ארוך טווח בר-קיימא, המעלה את רמת החיים בישראל ומקטיין את הפערים בה. לקידום מטרה זו, מוסד שורש מספק מידע למקבלי ההחלטות המובילים בישראל ולציבור הרחב במדינה ומחוצה לה באמצעות תדריכים ופרסומים ברורים ונגישים על מקורן, אופיין ומימדיהן של סוגיות שורש מולן ניצבת המדינה. המוסד מציע חלופות מדיניות לשיפור רווחת כל חלקי החברה בישראל וליצירת הזדמנויות שוות יותר לאזרחיה.

נספח 1: מספר סוגיות שעדיין לא פתורות בחישוב של יחסי כוח קניה

בעוד ש-PPP של התמ"ג משקף בדיוק רב יותר את המחירים היחסיים בין מדינות מאשר שערי החליפין, יש בכל זאת כמה סייגים חשובים לשימוש במדד זה. קשה מאוד להעריך פערים איכותיים של מוצרים או שירותים בין מדינות, או של שינויים באיכות לאורך זמן. ישראל היא דוגמה מצוינת לאופן שבו הוצאות החינוך עשויות להיות דומות למוצק של העולם המפותח, אך איכות ההשכלה שמקבלים ילדי ישראל נמוכה במידה ניכרת (בן-דוד וקמחי, 2021).

בנוסף, ההוצאות נוטות להשתנות מאוד בין משקי בית בעלי רמות הכנסה שונות. משקי בית בעלי הכנסה נמוכה נוטים להוציא יותר ממשקי בית בעלי הכנסה גבוהה על חלק מהמוצרים והשירותים, בעוד שהם מוציאים פחות על מוצרים ושירותים אחרים. ככל שאי-השוויון בהכנסות במדינה גדול יותר, כך סל הצריכה הממוצע במדינה פחות מייצג.

אמנם מדובר בחולשות לא מבטלות בחישוב ה-PPP, אולם השוואות מחירים על בסיס שערי חליפין אינן פותרות אותן, מה גם שהן מוסיפות עיוותים המובנים בשערי החליפין המטים עוד יותר את ההשוואות הבינלאומיות של יחסי המחירים.

נספח 2: שיטת ה-OECD לחישוב יחסי מחירים בין מדינה למוצע של קבוצת מדינות על בסיס שערי חליפין

יחס כוח הקניה של מוצר x במדינה i מוגדר כעלות במטבע מקומי של מדינה i של אותה כמות x העולה דולר אחד בארה"ב. היות שקיימים הבדלים גדולים בערכים של כל מטבע מול הדולר האמריקאי, אין זה מפתיע שגם יחסי כוח הקניה של מוצר יכולים להיות שונים מאוד. ממוצע על פני מספר מדינות צריך לנרמל את ה-PPP של כל מוצר (המשקף את מחיר המוצר במטבע המקומי ביחס למחיר הדולרי שלו בארה"ב) ברמת המחירים הכללית של כל מדינה ביחס לדולר האמריקאי.

ה-OECD מבצע את הנרמול הזה על ידי חלוקת כל PPP בשער החליפין של כל מדינה. שיטת ה-

OECD היא כדלקמן.

הגדירו:

$$E_{ix} = \text{סך ההוצאה, במטבע מקומי, על מוצר } x \text{ במדינה } i.^6$$

⁶ אלה הערכים בטבלה 1.1 של המחקרים המקיפים של ה-OECD.

$$PPP_{ix} = \text{יחס כוח קניה של } x \text{ במדינה } i.$$

$$ER_i = \text{שער החליפין בין המטבע של מדינה } i \text{ לבין הדולר האמריקאי.}$$

$$PPP_i = \text{יחס כוח קניה של התמ"ג במדינה } i.$$

שיטת ה-OECD מחשבת את המחיר הדולרי הממוצע של x בקבוצת המדינות כדלקמן (בהנחה

שבקבוצה N מדינות) באמצעות שערי חליפין:

$$A_x = \frac{\sum_{i=1}^N \left(\frac{E_{ix}}{ER_i} \right)}{\sum_{i=1}^N \left(\frac{E_{ix}}{PPP_{ix}} \right)} = \frac{\text{הסכום הדולרי הכולל המוצא על } x \text{ על ידי כל מדינות הקבוצה}}{\text{סך כולל של יחידות } x \text{ (כל יחידה עולה $1 בארה"ב) הנקנית ע"י ידי הקבוצה}}$$

באופן דומה, ה-OECD קובע את המחיר הדולרי של מוצר x במדינה i בעזרת שער החליפין כדלקמן:

$$B_{ix} = \frac{PPP_{ix}}{ER_i}$$

מכיוון ש- A_x ו- B_{ix} רשומים עתה באותו מטבע, הדולר, ניתן לחלק כל B_{ix} ב- A_x כדי לקבל את המחיר של x במדינה i ביחס למחיר הממוצע של x בקבוצת המדינות. הבעיה בשיטת ה-OECD היא שהיא מכילה את העיוותים הגלומים בשערי החליפין, שמטים את החישוב של המחיר הממוצע של x ב-OECD.

נספח 3: שיטה חלופית לחישוב יחסי מחירים בין מדינה לממוצע של קבוצת מדינות על בסיס יחסי כוח קניה

החלפת שער החליפין ER_i ב- A_x ו- B_{ix} (נספח 2) ב- PPP_i , יחס כוח הקניה של התוצר במדינה i , מניבה השוואה מסוג אחר עם ממוצע ה-OECD. למרות שזה יכול להראות כצעד פשוט להסרת העיוותים הגלומים בשערי החליפין, יחס כוח הקניה של התמ"ג משקף למעשה את רמת המחירים הכללית בכל מדינה. כתוצאה מכך, ה- B_{ix} החדש משקף את המחיר של מוצר x במדינה i ביחס למחיר סל הצריכה הכללי ב- i . במקביל, ה- A_x החדש משקף למעשה את המחיר הממוצע של x בקבוצת המדינות שהיה מתקבל אם שער החליפין היה זהה ליחס כוח הקניה של התמ"ג. התוצאה משקפת השוואה בין המרחק של המחיר של x מרמת המחירים הכללית במדינה i לעומת המרחק הממוצע של המחיר של x מרמות המחירים הכלליות בכל מדינות ה-OECD.

⁷ אלה הערכים בטבלה 1.12 של המחקרים המקיפים של ה-OECD.